

Explanation of the futuristic conceptual model of resistance in the thought of Martyr Soleimani in the second step of the Islamic Revolution

Ayob nikunahad^{*1} | Mohsen buick²

1

Vol. 5
Spring 2024
P.P: 37-55

Research Paper

Received:
18 December 2023
Accepted:
10 February 2024

Abstract

In this article, a forward-looking conceptual model of resistance based on the political thought of Martyr Soleimani was designed and explained so that the strategy of Islamic resistance in the theory and practice of Martyr Soleimani would receive serious attention in the second step of the Islamic revolution. Investigating what the concept of resistance is, its dimensions, the fields of resistance, the variables preventing resistance, the consequences and prospects of resistance and presenting its conceptual model in Shahid Soleimani's thought is one of the important axes of the future-oriented conceptual model of resistance. The theoretical framework in the research is database theory. Based on this research, among the speeches left by Shahid Soleimani between 1990 and 1998, the future-oriented conceptual model of resistance was examined. The hypothesis that this article deals with using the descriptive-analytical method is that "in explaining the conceptual model of resistance from the point of view of Martyr Soleimani in the second step of the Islamic Revolution of Iran, the indicators of resistance bases, the role of governments and reference groups, resistance People-centeredness is considered one of the most important factors behind resistance, and the presence of great powers, cultural attack, and wrong perception of the enemy are among the factors preventing resistance. The findings of the research indicate that in the resistance axis, the indicators of "defeat of American conspiracies in Iraq, victory of the resistance axis, jihad, resistance movements in the region, creating a culture of resistance and increasing the capability of the resistance" have emerged with the focus of Martyr Soleimani.

Keywords: Resistance, conceptual model of resistance, foresight, Martyr Soleimani, the second step of the Islamic revolution.

1. Assistant Professor, Department of Political Science, Faculty of Humanities, Ayatollah Borujerdi University, Borujerd, Iran. Alipour_mg558_yahoo.com

2. Assistant Professor, Department of Political Science, Faculty of Humanities, Ayatollah Borujerdi University, Borujerd, Iran. zhra.hosseinpoor1997@gmail.com

دوره پنجم
بهار ۱۴۰۳
صص: ۵۵-۳۷

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت:
۱۴۰۲/۹/۲۷
تاریخ پذیرش:
۱۴۰۲/۱۱/۲۱

تبیین مدل مفهومی آینده‌نگر مقاومت در اندیشه شهید سلیمانی در گام دوم انقلاب اسلامی

محمود علیپور گرجی^{۱*} | زهرا حسین‌پور^۲

چکیده

در این مقاله مدل مفهومی آینده‌نگر مقاومت مبتنی بر اندیشه سیاسی شهید سلیمانی طراحی و تبیین شد تا راهبرد مقاومت اسلامی در نظریه و عمل شهید سلیمانی مورد توجه جدی در گام دوم انقلاب اسلامی قرار گیرد. بررسی چستی مفهوم مقاومت، ابعاد، زمینه‌های مقاومت، متغیرهای بازدارنده مقاومت، پیامد و چشم انداز مقاومت و ارائه مدل مفهومی آن در اندیشه شهید سلیمانی از محورهای مهم مدل مفهومی آینده‌نگر مقاومت می باشد. چارچوب نظری در پژوهش، تئوری داده‌بنیاد است. در این پژوهش از میان سخنرانی‌های به جا مانده از شهید سلیمانی طی سال‌های ۹۰ تا ۹۸، مدل مفهومی آینده‌نگر مقاومت مورد بررسی قرار گرفت. فرضیه‌ای که مقاله حاضر با استفاده از روش توصیفی-تحلیلی به مساله می‌پردازد این است که «در تبیین مدل مفهومی آینده‌نگر مقاومت از منظر شهید سلیمانی در گام دوم انقلاب اسلامی ایران، شاخص‌های پایگاه‌های مقاومت، نقش دولت‌ها و گروه‌های مرجع، مقاومت مردم محوری از مهمترین متغیرهای زمینه‌ساز مقاومت محسوب می‌شوند و حضور قدرت‌های بزرگ و هجسه فرهنگی و برداشت اشتباه از دشمن، از متغیرهای بازدارنده مقاومت می‌باشند». یافته‌های پژوهش حکایت از آن دارد که در محور مقاومت شاخص‌های "شکست توطئه‌های آمریکا در عراق، پیروزی محور مقاومت، جهاد، جنبش‌های مقاومت در منطقه، ایجاد فرهنگ مقاومت و افزایش توانمندی مقاومت" با محوریت شهید سلیمانی پدید آمده است.

کلیدواژه‌ها: مقاومت، الگوی مفهومی مقاومت، آینده‌نگری، شهید سلیمانی، گام دوم انقلاب اسلامی.

۱. استادیار، گروه علوم سیاسی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آیت الله بروجردی، بروجرد، ایران. Alipour_mg558_yahoo.com

۲. استادیار، گروه علوم سیاسی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آیت الله بروجردی، بروجرد، ایران. zhra.hosseinpoor1997@gmail.com

مقدمه و بیان مسئله

تحلیل جایگاه و موقعیت کشورهای منطقه، حکایت از آن دارد که اعتقاد به مقاومت و اجرای آن در قالب الگویی کارآمد، نقش محوری در دستیابی به اهداف دارد. به همین دلیل تجزیه و تحلیل الگوی مقاومت به موضوعی راهبردی تبدیل شده است. در توسعه و تقویت فرهنگ مقاومت نقش سردار شهید سلیمانی به عنوان فرمانده محور مقاومت نقش متمایز و به سزایی می باشد. مجاهدت‌ها و نقش آفرینی‌های سردار سلیمانی در جبهه مقاومت و ارتباط با گروه‌های مردمی در سوریه، عراق، لبنان و فلسطین و... جبهه مقاومت را یکپارچه کرد؛ و در پی تلاش‌ها و فرماندهی شهید سلیمانی اراده‌ای یکپارچه در منطقه به وجود آمد که با استفاده از ابزارهای مختلف اعم از نظامی و غیرنظامی، مقاومتی در برابر گروه‌های تکفیری و دشمنان شکل گرفت. با این رویکرد امروزه الگوی مقاومت در منطقه و جهان اسلام به موضوعی تعیین کننده و راهبردی تبدیل شده است.

در جمهوری اسلامی ایران، اعتقاد به مقاومت و اجرای آن در قالب الگویی کارآمد، نقش مهم و کلیدی در رسیدن به اهداف دارد؛ با این حال از لحاظ نظری جبهه مقاومت در همه ابعاد مادی و معنوی نیازمند پایش مستمر است. فقدان الگوی بومی مقاومت، می تواند سیاست‌های مقاومتی جمهوری اسلامی ایران را با فرسایش روبرو سازد؛ و منافع راهبردی جمهوری اسلامی ایران را به خطر اندازد. در این راستا دستیابی به مدل مفهومی آینده‌نگر مقاومت امری مهم به نظر می‌رسد؛ تا مقاومت به یک الگوی پایدار تبدیل شود و به عنوان پایه‌ای استوار در گام دوم انقلاب اسلامی مورد توجه قرار گیرد.

در پژوهش حاضر تجزیه و تحلیل مدل مفهومی آینده‌نگر مقاومت در اندیشه‌های شهید سلیمانی در سه سطح متغیرهای زمینه‌ساز مقاومت، متغیرهای بازدارنده مقاومت و آثار و چشم‌انداز مقاومت مورد بررسی قرار می‌گیرد؛ و هر یک از این سه سطح در سه فرایند کدگذاری باز، کدگذاری محوری و کدگذاری انتخابی مورد مذاقه قرار می‌گیرد. به عبارت دیگر این سه فرایند کدگذاری که چارچوب نظری تحلیل داده‌بنیاد نام دارد و منجر به خلق مدل نظری می‌شود، شامل شرایط علی

و زمینه‌ای، شرایط مداخله‌گر، راهبردها و اقدامات و پیامدهای مقاومت هستند که مدل مفهوم مقاومت در اندیشه شهید سلیمانی تبیین و طراحی می‌کنند.

باتوجه به تجزیه و تحلیل داده‌های گردآوری شده در سه سطح متغیرهای زمینه‌ساز (شامل مقوله‌های پایگاه‌های مقاومت، نقش دولت‌ها و گروه‌های مرجع، مقاومت مردم‌محوری، راهکارهای مقابله با آسیب‌ها و مشکلات مقاومت)، متغیرهای بازدارنده (شامل مقوله‌های آسیب‌ها و مشکلات مقاومت و مقاومت و دشمنان، هجمه فرهنگی و الگوهای غلط) و آثار (نتایج و پیامدها؛ افزایش اتحاد، استقلال، امنیت، گسترش عدالت، استکبار و استعمارستیزی) و چشم‌انداز مقاومت، می‌توان مدل مفهومی آینده‌نگر مقاومت مبتنی بر اندیشه‌های سردار سلیمانی را تبیین نمود. در این راستا پرسش اساسی مطرح می‌گردد که «مدل مفهومی آینده‌نگر مقاومت در اندیشه سیاسی شهید سلیمانی در گام دوم انقلاب اسلامی چگونه است؟» فرضیه‌ای که پژوهش حاضر از معبر آن به مسئله می‌پردازد این است که «در تبیین مدل مفهومی آینده‌نگر مقاومت از منظر شهید سلیمانی در گام دوم انقلاب اسلامی، شاخص‌های پایگاه‌های مقاومت، نقش دولت‌ها و گروه‌های مرجع، مقاومت مردم‌محوری از مهم‌ترین متغیرهای زمینه‌ساز مقاومت محسوب می‌شوند و حضور قدرت‌های بزرگ و هجمه فرهنگی و الگوهای غلط مقاومت از متغیرهای بازدارنده مقاومت می‌باشند». این مقاله با استفاده از روش توصیفی-تحلیلی انجام شده است.

روش‌شناسی پژوهش

نظریه‌پردازی داده‌بنیاد، روشی پژوهشی است که توسط بارنی گلیسر و انسلم استراوس در سال ۱۹۶۷ ارائه شد (Creswell, 2005:301)؛ و بعدها از سوی استراوس و کوربین شکل نظام‌اند امروزین گرفت (Strauss & Corbin, 1998)؛ پژوهش از یک دوره مطالعاتی شروع می‌شود؛ و موارد مرتبط خود را نشان می‌دهند. این نظریه بر مبنای مفاهیم اصلی حاصل از داده‌ها شکل می‌گیرد؛ یعنی روند شکل‌گیری نظریه حرکت از جزء به کل است. نظریه داده‌بنیاد به پژوهشگر در حوزه‌های موضوعی امکان می‌دهد تا به جای اتکا به نظریه‌های موجود و از پیش تدوین شده، خود به تدوین و گزاره اقدام نماید. براین اساس نظریه‌پردازی داده‌بنیاد یک روش استقرایی کشف نظریه است و پژوهشگر می‌تواند گزارشی نظری از ویژگی‌های عمومی موضوع به دست آورد

(Martin & Turner, 1986, :141)؛ و با نظریه پردازی کیفی و نظام‌مند جهت تولید نظریه‌ای یک فرایند را درباره یک موضوع خرد واقعی در سطح مفهومی تشریح نماید. نظریه پردازان داده‌بنیاد از روشی استفاده می‌کنند که نیازمند جمع‌آوری و تحلیل هم‌زمان داده‌هاست. هدف نهایی این استراتژی، ارائه‌دادن تبیین‌های جامع‌تئوریک در خصوص یک پدیده خاص می‌باشد که به‌صورت استقرایی از مطالعه آن پدیده حاصل می‌شود (امیری و زنگنه، ۱۳۹۲: ۵). این نکته قابل ذکر است که در نظریه داده‌بنیاد فرضیه‌ها، مفاهیم و نظریه‌ها را یک فرایند منظم، به‌جای استنتاج از پیش فرض‌های قبلی، سایر پژوهش‌ها یا چارچوب‌های نظری موجود مستقیماً از داده‌ها کشف می‌شوند (پاول، ۱۳۹۹: ۶۷).

نمونه‌برداری نظری در نظریه پردازی داده‌بنیاد به معنی این است که پژوهشگر اشکالی از جمع‌آوری داده‌ها را انتخاب می‌کند که متون و تصورات مفیدی را در راستای تولید یک نظریه به دست آورد؛ به این معنا که نمونه‌برداری ارادی است و بر تولید یک نظریه تمرکز می‌کند. نظریه پردازی داده‌بنیاد در نمونه‌برداری هدفمند افراد، برای مشاهده یا مصاحبه، از نگرشی منحصر به فرد حمایت می‌کند که آن را از دیگر رهیافت‌های کمی و کیفی به جمع‌آوری داده‌ها متمایز می‌سازد؛ و برخلاف نمونه‌برداری انجام شده در بررسی کمی، نمونه‌برداری نظری قبل از شروع مطالعه نمی‌تواند برنامه‌ریزی شود و تصمیمات خاص نمونه‌برداری در خلال فرایند پژوهش شکل می‌گیرند (struss&corbin, ۳۰۹:۱۹۹۸).

داده‌هایی که توسط نظریه پرداز داده‌بنیاد برای تشریح فرایندها جمع‌آوری می‌شود شامل انواع بسیاری از داده‌های کیفی است از جمله مشاهدات، گفت و شنودها، مصاحبه‌ها، اسناد دولتی، مجلات و تأملات شخصی خود پژوهشگر؛ بنابراین در نظریه پردازی داده‌بنیاد نمونه‌گیری توسط ظهور مفهومی و نه طرح پژوهش به پیش می‌رود و توسط کفایت نظری و نه طرح محدود می‌شود. سه فرایند کدگذاری توسط استراوس و کوربین پیشنهاد داده شده است که شامل کدگذاری باز، کدگذاری محوری و کدگذاری انتخابی است. کدگذاری باز فرایندی تحلیل است که از طریق آن مفاهیم شناسایی شده و ویژگی‌ها و ابعاد آن‌ها در داده کشف می‌شوند. در این مرحله نظریه پرداز داده‌بنیاد مقوله‌های اولیه اطلاعات در خصوص پدیده در حال مطالعه را به وسیله بخش‌بندی اطلاعات شکل می‌دهد؛ و مقوله‌ها را بر همه داده‌های جمع‌آوری شده بنیان می‌گذارد.

در کدگذاری محوری فرایند ربطدهی مقوله‌ها به زیر مقوله‌ها و پیوند دادن مقوله‌ها در سطح ویژگی‌ها و ابعاد مطرح است؛ و کدگذاری حول محور یک مقوله تحقق می‌یابد ویژگی‌ها و ابعاد حاصل از کدگذاری باز تدوین شده و جای خود قرار گیرد تا دانش فزاینده‌ای در مورد روابط ایجاد گردد. در کدگذاری انتخابی پژوهشگر یافته‌های مراحل کدگذاری قبلی را گرفته، مقوله‌های محوری را انتخاب می‌کند و به شکلی نظام‌مند آن را به دیگر مقوله‌ها ربط می‌دهد آن روابط را اثبات می‌کند؛ و مقوله‌هایی را که به بهبود و توسعه بیشتری نیاز دارند تکمیل می‌کند (Strauss and Corbin, 1998 and Lee, 2001:49).

در پژوهش حاضر تجزیه و تحلیل مدل مفهومی آینده‌نگر مقاومت در سه سطح مورد بررسی قرار می‌گیرد. کدگذاری باز نخستین گام برای دستیابی به مدل مفهومی آینده‌نگر مقاومت است. شناسایی مفهوم مقاومت از طریق داده‌ها و کشف ابعاد و ویژگی آن‌ها در این مرحله انجام می‌شود. سخنرانی‌ها و گفتگوهای شهید سلیمانی مهم‌ترین داده‌هایی است که اساس جستجوی واژه مقاومت و واژه‌های مترادف آن چون ایستادگی، استقامت و پایداری می‌باشد. در کدگذاری محوری مقولات فرعی مقاومت در ذیل مقوله محوری قرار می‌گیرند. این کدگذاری ارتباط مقوله‌ها به زیر مقوله‌ها و پیوند مقوله‌ها در سطح ویژگی‌ها و ابعاد را مشخص می‌سازد. گام سوم کدگذاری انتخابی است که مهم‌ترین و اصلی‌ترین مرحله برای دستیابی به مدل مفهومی آینده‌نگر مقاومت در اندیشه‌های شهید سلیمانی برای گام دوم انقلاب اسلامی است. این مرحله، با استفاده از یافته‌های مراحل کدگذاری قبلی، ارتباط نظام‌مند آن را با یکدیگر و دیگر مقوله‌ها به‌عنوان مدل مفهوم مقاومت آشکار می‌سازد.

پیشینه پژوهش

لنگری و دیگران (۱۳۹۹)، در مقاله‌ای با عنوان "بررسی سبک شهید سلیمانی در تأمین منابع مقاومت"، نتیجه می‌گیرند که شهید سلیمانی به کمک نیروی قدس سپاه اقدام به اصلاح، ایجاد و ارتقاء نهادهای حکومتی و غیرحکومتی مقاومتی می‌نمودند و این نهادها را در جهت مبارزه با جریان باطل در عرصه‌های تمدنی راهبری می‌کردند. علی شیرازی (۱۳۹۹)، در کتاب "شاخص‌های مکتب شهید سلیمانی" به این نتیجه می‌رسد که سردار سلیمانی از فشارها و تهدیدها

نهراسید و در تمامی میدان‌ها استقامت ورزید و ایستادگی کرد و بر دشمنان متعددی پیروز گردید. علی مرادی و عیدی (۱۳۹۹)، در مقاله "تبیین الگوی قرآنی چگونگی شهادت نفسی بر شهادت فعلی بر مکتب شهید سلیمانی" بیان می‌کند یکی از آموزه‌های شهید سلیمانی تقدم شهید بودن بر شهید شدن است؛ و در این پژوهش به دنبال تبیین مؤلفه‌های قرآنی شهید بودن در مکتب شهید سلیمانی است؛ تا چرایی و چگونگی تمدن شهادت نفسی بر شهادت فعلی تبیین گردد. علی عرفانی فر (۱۳۹۹)، در مقاله "نقش راهبردی حاج قاسم سلیمانی در شکل محور مقاومت و مدیریت توحیدی آن"، نتیجه می‌گیرد که شهید سلیمانی برای ایران تنها یک فرمانده نظامی نبود؛ بلکه نماد محور مقاومت بود که پایه‌های جمهوری اسلامی بر آن بنا شده است و سردار سلیمانی با تفکر ناب و اقدامات خود در جبهه مقاومت برای مقابله و نابودی نظام سلطه جان‌فشانی نموده و تحولات شگرفی را در این عرصه ایجاد کرده است. سعد الله زارعی (۱۳۹۸)، در مقاله‌ای با عنوان "کنکاش مقدماتی در مکتب سلیمانی" نتیجه می‌گیرد شهید سلیمانی به جهاد فراتر از یک موضوع فقهی و یک فریضه می‌نگریست و به نظر او جبهه یک مکتب بود و رزمندگان در آن پیام‌دهندگان و پیام‌گیرندگانی بودند که حرف و عملشان از اوج معارف دینی و انسانی آنان حکایت داشت. بررسی‌ها در پژوهش حاضر نشان می‌دهد در زمینه دستیابی به مدل مفهومی آینده‌نگر مقاومت از منظر شهید سلیمانی، کار پژوهشی انجام نشده است و دستیابی به الگوی مفهومی مقاومت در اندیشه شهید سلیمانی در پژوهش حاضر کار جدیدی محسوب می‌شود. مهم‌ترین یافته این پژوهش طراحی مدل مفهومی برای گام دوم انقلاب اسلامی ایران و به‌نوعی ارائه کاری بنیادی نظری است که در مطالعات پیشین انجام نشده است.

یافته‌های پژوهش

تحلیل داده‌ها جهت دستیابی به مدل مفهومی آینده‌نگر مقاومت

۱. کدگذاری باز

در این مرحله در اندیشه‌های سیاسی شهید سلیمانی مفاهیم (تسلیم‌نشدن در مقابل دشمنان، تأکید بر راه حق و مقابله با دشمنان، ایستادگی در راه حق و مقابله با دشمنان، حضور مؤثر باهدف و بانگیزه در همه عرصه‌ها) شناسایی و ویژگی‌ها و ابعاد آن‌ها در داده‌ها قابل طرح هستند.

مقوله‌های اولیه اطلاعات در خصوص پدیده مقاومت به وسیله بخش‌بندی اطلاعات (ماهیت و معنای مقاومت، مقاومت و اسلام سیاسی، چشم‌انداز مقاومت) پیکربندی می‌شود. مقوله‌ها در قیاس با مفاهیم انتزاعی‌تر بوده و سطحی بالاتر را نشان می‌دهند آن‌ها از طریق همان فرایند تحلیلی انجام مقایسات برای برجسته‌سازی شباهت‌ها و تفاوت‌ها که در سطحی پایین‌تر برای تولید مفاهیم استفاده شده تولید می‌شوند. این مقوله‌ها شالوده‌هایی برای ساختن نظریه هستند؛ و ابزاری را فراهم می‌کنند که به وسیله آن نظریه بتواند یکپارچه شود. ویژگی‌ها نیز در تئوری داده‌بنیاد زیر مقوله‌هایی از نوع کدهای باز می‌باشد که وظیفه ارائه جزئیات بیشتر در مورد هر مقوله را داراست.

می‌توانیم مقوله را طبقه‌ای از مفاهیم تعریف کنیم و مفاهیم را برچسب‌های مفهومی که بر وقایع، حوادث و دیگر پدیده‌های مجزا قرار می‌گیرند، ویژگی‌ها را صفاتی راجع به یک مقوله و ابعاد را قراردادن ویژگی‌ها در خصوص یک پیوستار تعریف کنیم (Strauss&corbin,1990:61).

نشانه‌ها (کدها)	نکات کلیدی (داده)	مفاهیم	مقولات
PG1	مقاومت و ایستادگی، تنها راه حفظ استقلال کشورها است هدف دشمن از بین بردن استقلال شما است... همان کاری که رژیم صهیونیستی با فلسطین کرد. این راهی جز ایستادگی، مقاومت، عدم تسلیم در برابر دشمن ندارد. باید با بصیرت عمیق و درک صحیحی از شرایط و بحران‌ها در مسیر گسترش حق و عدالت و دفاع از اسلام حقیقی قیام کرد و با تبعیت خالصانه از رهبر و امام خویش از هیچ کوششی دریغ نکرد تا جایی که امروز در سراسر جهان بتوان با ظلم و جبهه استیکارجهان مقابله کرد (سلیمانی، ۱۳۹۶ د).	عدم تسلیم در مقابل دشمنان	مقاومت و اسلام سیاسی

نشانه‌ها (کدها)	نکات کلیدی (داده)	مفاهیم	مقولات
PG2	معنای مقاومت مقابله با بیگانگان و مقاومت در برابر آن‌ها خصوصاً آمریکا و رژیم صهیونیستی که امام معتقد بودند همه مصیبت‌های عالم اسلامی از آمریکا است، یک نکته بسیار مهمی است اگر کسی دشمن را خوب نشناسد و بعضی اوقات دشمن به جای دوست بگیرد، این خطای استراتژیکی است که در مسیر این ملت انحراف ایجاد خواهد کرد (سلیمانی، ۱۳۹۶ ج).	معنای مقاومت ایستادگی در راه حق و مقابله با دشمنان	ماهیت و معنای مقاومت
PF1	اگر می‌خواهیم در مسیر کشورمان سهمی داشته باشیم باید در مسیر مقاومت قدم بگذاریم همان‌طور که رزمندگان جبهه ایستادگان در مقابل دشمنان خدا قلمداد می‌شوند و پیام من به حجاج بیت‌الحرام این است ای نشستگان در مقابل خانه خدا، برای ایستادگان در مقابل دشمنان خدا دعا کنید (سلیمانی، ۱۳۹۵ ج).	معنای مقاومت یعنی حضور پررنگ و مؤثر، باهدف و بانگیزه در همه عرصه‌ها	ماهیت و معنای مقاومت، مقاومت و اسلام سیاسی چشم‌انداز مقاومت

ردیف	مقولات	مفاهیم و کدها
۱	ماهیت و معنای مقاومت	پایداری و ایستادگی (PA1). مقابله با بیگانگان و ایستادگی در راه خداوند، ظلم‌ستیزی (PA2). حضور پررنگ و مؤثر در همه عرصه‌های مقاومت (PF1). قدم‌گذاشتن در راه مقاومت (PF2). عنصر اول: منطق مقاومت، عنصر دوم: مقاومت موجب عقب‌نشینی مصونیت‌ها می‌شود، عنصر سوم: استقلال فقط در یک بعد نیست در همه ابعاد است. در بعد فرهنگی، در مسئله دینی و موضوعات اقتصادی وجود دارد (PF3). استراتژی امام خمینی با فرماندهی سردار شهید سلیمانی در مقابل استراتژی آمریکا و صهیونیست قرار گرفت و آن‌ها را شکست داد، توجه و تبعیت به رهنمودهای حکیمانه مقام معظم رهبری، توجه به وحدت و مقاومت جامعه (PF4). ویژگی دولت مقاومت: به‌زاندراوردن دشمن، مبارزه گری برای رفع موانع، تسلیم‌ناپذیری و مقاومت فرامذهبی و فراقومی است (PF5). شناخت دشمن و قرارندادن دشمن به‌جای دوست (PG1). عدم انحراف از مسیر اسلام (PG2). مقاومت باید با بصیرت عمیق و درک صحیحی از شرایط و بحران‌ها در مسیر گسترش حق و عدالت و دفاع از اسلام حقیقی قیام کرد، مقابله با جبهه ظلم و استکبار (PG3).

جدول شماره (۱) کدگذاری باز

۲. کدگذاری محوری

کدگذاری محوری فرایند ربطدهی مقوله‌ها به زیر مقوله‌ها و پیوند دادن مقولات در سطح ویژگی‌ها و ابعاد است. این کدگذاری به این دلیل محوری نامیده شده است که کدگذاری حول محور یک مقوله تحقق پیدا می‌کند (Lee,2001:48). در این مرحله مقوله‌ها، ویژگی‌ها و ابعاد حاصل از کدگذاری باز تدوین شده و سر جای خود قرار می‌گیرد تا دانش فزاینده‌ای در مورد روابط ایجاد شود (Lee,2001). در این مرحله پژوهشگر داده‌بنیاد، یک مقوله مرحله کدگذاری باز را انتخاب می‌کند و آن را در مرکز فرایندی که در حال بررسی آن است تحت عنوان پدیده مرکزی قرار می‌دهد و پس از آن دیگر مقوله‌ها را به آن ربط می‌دهد. مقوله‌های دیگر عبارتند از: شرایط علی، شرایط زمینه‌ای، مداخله‌گر و پیامدها. این مرحله شامل ترسیم یک نمودار است که الگوی کدگذاری نامیده می‌شود الگوی کدگذاری روابط فی مابین شرایط علی، شرایط زمینه‌ای، راهبردها و پیامدها را نمایان می‌کند (Creswell,2005:398).

مقولات	مفاهیم و کدها	ردیف
مقاومت و اسلام سیاسی	عدم تسلیم در مقابل مشکلات و موانع، مقاومت و ایستادگی تنها راه حفظ استقلال کشورهای اسلامی است، (PG1). مقابله با بیگانگان خصوصاً در رأس آن‌ها آمریکا و رژیم صهیونیستی که امام معتقد بود همه مصیبت‌های عالم اسلامی از آمریکاست و این نکته بسیار مهمی برای کشورهای اسلامی است (PG2). حق و عدالت و دفاع از اسلام حقیقی بایصیرت عمیق و درک صحیح از شرایط و بحران‌ها حاصل می‌شود، امروزه در سراسر کشورهای اسلامی باید با ظلم و جبهه استکبار مقابله کرد (PG3). رمز استمرار پیروزی‌های ما این است که ایران اسلامی در میان کشورهای اسلامی بصیرت ایجاد کرد، ایران یک مبارزه عالمی را ایجاد کرد، امروزه تعداد زیادی سازمان مقاومت در کشورهای اسلامی و غیراسلامی در مقابل استکبار و صهیونیسم شکل گرفته که به برکت ایستادگی و مقاومت این ملت بوده، سازمان‌های اسلامی زیادی در سراسر جهان نترسیدند و نترسیدن را از امام یاد گرفتند چه سیلی به دشمن زدند (PG4). در کشورهای اسلامی تشکیل جبهه و نهضت مقاومت از ضرورت‌های مهم محسوب می‌شود، مقاومت مسیر دفاع از اسلام و آرمان‌های بلند انقلاب را طراحی می‌کند (PB1). امام خمینی استفاده از ظرفیت اعتقادی و سیاسی اسلام، جغرافیای مقاومت و محور مقاومت با هر مذهب و قومیتی را مورد تأکید قرار داد.	۲

مقولات	مفاهیم و کدها	ردیف
	باید با نیروهای اسلامی شیعه، عرب، افغانستان، پاکستان، سوریه را حول محور اسلام و جبهه مقاومت جمع کرد (PB2). در دنیای اسلام نابودی رژیم صهیونیستی به منصف ظهور می‌رسد، مسئولان نظام باید مقاومت را سرلوحه کار خود قرار بدهند، از دوره انقلاب اسلامی ایران که از هنرهای بزرگ امام بود کشور را از زیر یوق غربی‌ها خارج کرد و حکومتی که در دوره پهلوی تحت سیطره و وابسته کامل به غرب بود را از سلطه غربی‌ها رها سازد (PA1). امام در اوج ناباوری حتی در زمان مخالفت بعضی از برجستگان عالم تشیع تأسیس حکومت اسلامی را در سر پروراند و در اولین فرصت آن را اجرا کرد این نکته بسیار مهمی است که برای نجات اسلام انجام داد (PF1).	

جدول شماره (۲) کدگذاری محوری

۳. مدل مفهومی آینده‌نگر مقاومت در گام دوم انقلاب اسلامی؛ کدگذاری

انتخابی

در مرحله آخر از کدگذاری به کدگذاری انتخابی معروف است، پژوهشگر باتوجه به مراحل قبلی به استحکام بیشتر مؤلفه‌ها و مفاهیم می‌پردازد و در یک دسته‌بندی کلی‌تر، داده‌های سازماندهی شده در قالب مؤلفه‌های گوناگون و ابعاد محدودتر دسته‌بندی می‌شوند (آلن، ۲۰۰۳: ۱۴). همان‌گونه که بیان شد طراحی مدل مفهومی آینده‌نگر مقاومت در اندیشه شهید سلیمانی با استفاده از ابزار پارادایمی انجام شد که ارتباط میان مفاهیم و مقوله‌ها را در چندلایه از جمله عوامل مؤثر، متغیرهای زمینه‌ساز، متغیرهای بازدارنده، نتایج و پیامدها تبیین می‌سازد. در این مدل مفهومی مفهوم مقاومت متناسب با یازده مقوله کلی عنوان شده که از سخنرانی‌های شهید سلیمانی طی سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۸ انجام شده است که هر مفهوم دارای کد مشخص بوده که حرف P بیانگر نکته کلیدی، حروف انگلیسی نشانگر سال می‌باشد. به طور مثال B (1390) : A : (۱۳۹۱) تا N : (۱۳۹۸) و عدد هم شماره نکات کلیدی را مشخص می‌کند. شماره مقولات در جدول شماره ۲ به ترتیب مشخص شده است.

عوامل مؤثر: ناظر بر مقولات شماره ۱-۳-۴-۶-۸-۱۰ (ماهیت و معنای مقاومت، مقاومت و جمهوری اسلامی، مقاومت مردم محور، راهکارهای مقابله با آسیب‌ها و مشکلات مقاومت، مقاومت و وعده الهی و پایگاه مقاومت است).

متغیرهای بازدارنده: شامل مقوله‌های ۵-۷ (آسیب‌ها و مشکلات مقاومت و مقاومت و دشمنان) است.

متغیرهای زمینه‌ساز: شامل مقوله‌های ۴-۶-۸ (مقاومت مردم محور، راهکارهای مقابله با آسیب‌ها و مشکلات مقاومت، مقاومت و وعده الهی است) است.
چشم‌انداز: ناظر بر مقوله ۱۱ (چشم‌انداز مقاومت) است.

تحلیل مدل مفهومی آینده‌نگر مقاومت

۱. ماهیت مقاومت

گزاره ۱. مقاومت ماهیتی فراگیر دارد.

ماهیت و معنای مقاومت در نقطه کانونی مدل مفهومی در اندیشه شهید سلیمانی صرفاً به یک بعد محدود نمی‌شود، بلکه مقاومت در همه ابعاد فرهنگی، سیاسی، اقتصادی و نظامی مدنظر است. مسجد هسته مقاومت و پایگاه بزرگ حرکت فرهنگی و بسیج فرهنگی است، مسجد پایگاه هدایت و بصیرت فرهنگی در جوامع اسلامی است. مسجد آگاه‌سازی می‌کند، تربیت می‌کند و در بعد فرهنگی و دینی و ایجاد وحی در مردم به طور عمومی، در واقع یک مقابله‌ای با تهاجم فرهنگی که امروز پیچیده‌تر از دیروز شده است، وظیفه مسجد این است که دفاع نظامی و دفاع امنیتی بکند اگر می‌خواهیم جامعه را حفظ کنیم یک مسجد مثل یک قرارگاه است که محیط امنیتی و فرهنگی دارد (سلیمانی، ۱۳۹۶ الف)

گزاره ۲. مقاومت و ایستادگی، تنها راه حفظ استقلال کشورها است.

هدف دشمن از بین بردن استقلال جامعه است، تصرف کشور شماسست همان کاری که اسرائیل و رژیم صهیونیستی با فلسطین کرد این راهی جز مقاومت ندارد، این راهی جز ایستادگی، ایثار، جان‌فشانی و اهدای جان ندارد، با دیپلماسی این امکان وجود دارد که بتوان در مقابل دشمن ایستاد و با مبارزه و فداکاری موفق بود (سلیمانی، ۱۳۹۶ د)

۲. آسیب‌ها و مشکلات مقاومت

در مسیر مقاومت همواره کارشکنی‌های دشمن، تبلیغات منفی و تفرقه‌افکنی وجود دارد. از ابتدای پیروزی انقلاب اسلامی آمریکا، محور ضدانقلاب اسلامی، رژیم صهیونیستی همه توان

خود را برای تسلیم و شکست ملت ایران و سایر مسلمانان که به پیروی از ایران در مقابل نظام سلطه و استکبار ایستاده‌اند به کار گرفته‌اند؛ اما این فقط بخشی از موانعی است که بر سر مقاومت است در اندیشه شهید سلیمانی علاوه بر اقدامات دشمنان، آسیب‌های دیگری نیز ملت ایران و دیگر ملت‌ها را در مسیر مقاومت با دشواری مواجه می‌سازد دلایل مهم بروز این آسیب‌ها عبارتند از:

۱-۲. تصور غلط درباره قدرت‌های بزرگ و دشمن

شهید سلیمانی تأکید دارد که تصور غلط درباره قدرت‌های بزرگ و دشمن به مقاومت آسیب‌رسان است و بیان می‌کند "از دور تصویری وجود دارد در خصوص چیزهایی که می‌شنویم، فلان بودجه، امکانات را تصور می‌کنیم؛ اما وقتی در درون خودشان می‌رویم می‌بینیم آنچه تصور می‌کردیم با حقیقت فاصله زیادی دارد یا تصور غلط از دشمن باعث آسیب مقاومت است (سخنرانی سردار سلیمانی در یادواره شهدای مخبرات کرمان، ۱۳۹۰، ارجاع به مقوله ۴)

۲-۲. برداشت غلط و سفسطه خطرناک از وجود دشمن

بعضی‌ها در کشور ما در یک برداشت غلط فکر می‌کنند همان‌طوری که امام در قصه قطعنامه و آتش‌بس جام زهر را نوشید امروز هم باید در مقابل آمریکا همین کار را انجام بدهد این چه غفلت بزرگی است و چه سفسطه خطرناکی؛ این جام زهر جان اسلام را می‌گیرد، جان تشیع را می‌گیرد (سلیمانی، ۱۳۹۶ ج)

۳-۲. فقدان رهبری هوشمند و انسان‌های فداکار

رهبری حکیمانه و انسان‌های فداکار نخستین عامل موفقیت یک ملت است، اگر ملتی فاقد یک رهبری هوشمند، یک رهبری بصیر، حکیم، آگاه و متقی باشد شکست می‌خورد و در مسیر مقاومت با مشکلاتی مواجه می‌شود، چرا بیداری اسلامی در کشورهای اسلامی منجر به موفقیت نشد؟ مردم مصر، تونس، لیبی به صحنه آمدند، بیداری اسلامی بود؛ اما این بیداری اسلامی نتوانست به انقلاب اسلامی تبدیل شود دلیل اصلی آن این بود که توده‌ها، فرسنگ‌ها از رهبران جلوتر بودند و ملت‌ها فاقد رهبری بودند (سلیمانی، ۱۳۹۶ د). ارجاع به مقوله ۵

۳. راهکارهای مقابله با آسیب‌ها و مشکلات

۱-۳. صبر و همبستگی و تلاش در اداره و مدیریت

از منظر شهید سلیمانی برای مقابله با آسیب‌های مقاومت نیازمند دو مسئله هستیم؛ یکی اینکه صبر و همبستگی خود را حفظ کنیم و از دست ندهیم، دوم اینکه در اداره و مدیریت تلاش کنیم، ما به مدیریت جهادی نیاز داریم. هر جامعه‌ای برای پایایی و پویایی خود برای دستیابی به اهداف نیازمند همبستگی بین اعضا است (افروغ، ۱۳۸۹: ۶۵). شاخصه‌ای که در مکتب شهید سلیمانی می‌توان مشاهده کرد عامل همبستگی بود، اتحاد و یکپارچگی نیروی انسانی در عرصه فرماندهی در محور مقاومت از ویژگی‌های شهید سلیمانی بود (شکرالهی، ۱۳۹۹).

۲-۳. حفظ ایمان و اتکا به نصرت الهی و تأمل در آیات قرآن

مهم‌ترین راهکار مقابله با آسیب‌ها و مشکلات مقاومت برخورد شجاعانه با دشمنان و خطرپذیری مدافعان حرم برای حفظ کشور با اتکای به نصرت الهی است. این به دلیل بصیرت و تیزهوشی مجاهدین است که در صحنه‌های مختلف دیده می‌شود (سلیمانی، ۱۳۹۶ د). خداوند همان‌طوری که با نزول قرآن آن را اعجاز رسالت پیغمبرش قرارداد، آن را قانون مطلق انسانیت و بشریت به مسلمانان قرارداد، با نزول قرآن، اسلام تحقق کامل پیدا کرد، اما با عروج قرآن ناطق اسلام تضمین شد باید در آیات قرآن تأمل کنیم، این برای علاج بشریت در مقابل مشکلات است و دارویی برای درمان کردن نفس بشریت است و برای علاج در این دنیای فانی و زودگذری که از آن عبور می‌کنیم (برزنونی و اکبری، ۱۳۹۹: ۳۱).

۳-۳. مردم‌محوری و مقاوم‌سازی کشور بر پایه اسلام

مردم‌سالاری دینی یکی از عناصر مهم گفتمان انقلاب اسلامی می‌باشد در همین راستا راهبرد مقاومت در بعد ملی و جهان اسلام مبتنی بر اراده مردم است. ملت ایران در سخت‌ترین شرایط به رهبری امام راحل بزرگ‌ترین پیروزی را به دست آورد. هر کس جامعه ما را از دشمن بترساند به استقامت ملت ما خیانت کرده است، اگر امروز آسیب و حمله‌ای وارد کشور شود و این کشور را ضعیف کند، همه اقشار جامعه دچار آسیب می‌شوند و آن رکنی که موجب شد این انقلاب در طول سی و نه سال عامل موفقیت این انقلاب شود، اسلام بود و اگر پایه‌های اسلام در کشور ما ضعیف شود، دشمن به راحتی می‌تواند وارد کشور ما شده و این کشور را به هم بریزد و آنچه

موجب انسجام این کشور می‌شود همین اسلام است. ایران امروز با اتکا به اسلام ناب محمدی توانست همه توطئه‌ها را شکست دهد؛ زیرا کسانی که عالم به زمان باشند، فریب دشمن را نمی‌خورند، حال بعضی از مواقع از عملیات روانی دشمن یک عده دچار مشکل می‌شوند و این در حالی است که دشمن از ملت ما می‌ترسد، اما بعضی افراد ترس را به جامعه تزریق می‌کنند و این غلط است. یکی از موارد مهم که به کشور ما عزت بخشیده است محور مقابله با بیگانگان بوده است؛ به‌ویژه در رأس آن‌ها آمریکا و رژیم صهیونیستی یک نکته بسیار مهمی است (سلیمانی، ۱۳۹۶ ج)

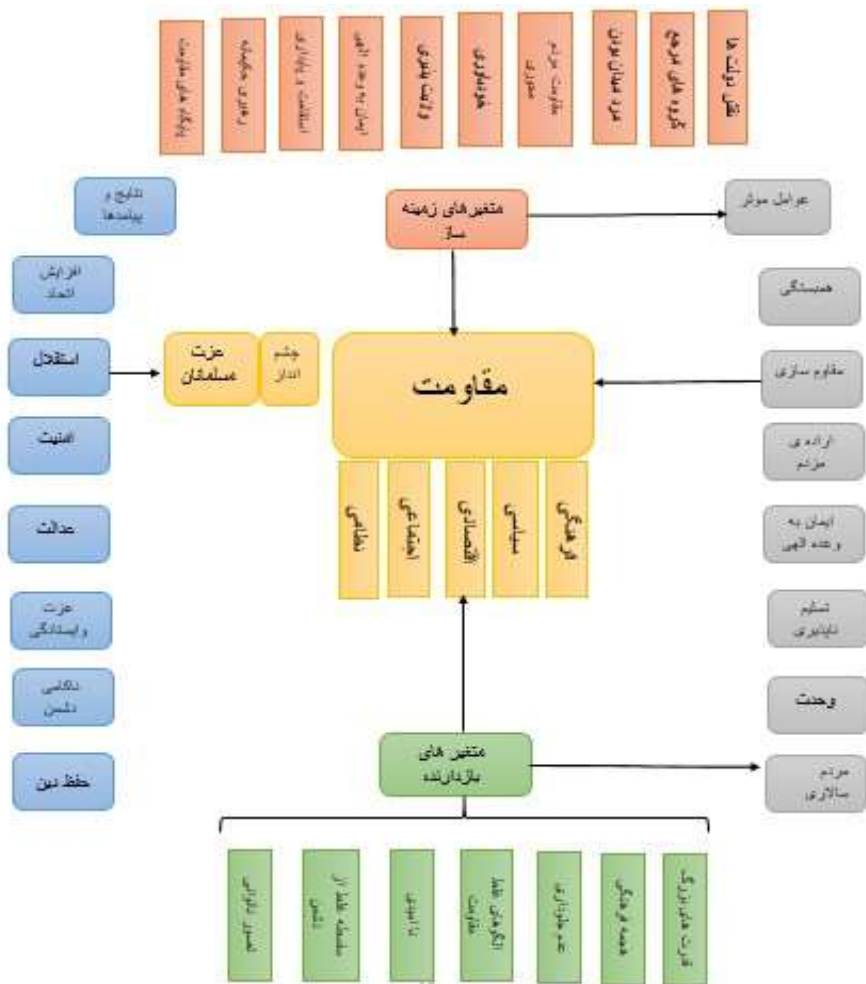
۴. اقتضات آینده و چشم انداز مقاومت در گام دوم انقلاب اسلامی

شاخص مهمی که در تفکر راهبردی شهید سلیمانی می‌توان مشاهده کرد، تمرکز بر اهداف است. شهید سلیمانی بر اساس نگاه آینده‌نگر، قبل از ورود به هر مسئله‌ای، اهداف خود را در مواجهه با آن مسئله در سه سطح هدف کلان، هدف میانی، هدف عملیاتی مشخص می‌کرد. اهداف میانی در تطابق با اهداف کلان و اهداف عملیاتی در تطابق با اهداف میانی طراحی شدند و در مراحل بعدی در فرایند طراحی تفصیلی، ایشان بر اجرای اهداف عملیاتی متمرکز شدند. تمرکز بر اهداف عملیاتی، مبتنی بر تصمیم‌گیری ایشان بود و در مراحل بعدی نیز همین تصمیمات اجرا شده و کار به جلو برده می‌شد به‌عنوان مثال هدف عملیاتی شهید سلیمانی جلوگیری از افزایش نفوذ آمریکا در عراق بود چرا که این موضوع امنیت ملی جمهوری اسلامی و کل منطقه را به مخاطره می‌انداخت. ایجاد و شناخت این هدف عملیاتی بر اساس نخبگی، شهود و تجارب بالای ایشان بود. لازمه هدف‌گذاری مناسب که بتواند مبتنی بر تمرکز قرار بگیرد در درجه اول محیط‌شناسی دقیق است که این موضوع از ویژگی‌های بارز شهید سلیمانی بود، ایشان در هر عرصه‌ای که حضور داشت به‌خوبی از فرصت‌ها و تهدیدات پیشرو اطلاع داشت و نقاط ضعف و قوت مجموعه خودی و جبهه دشمن را به‌خوبی می‌شناخت. تضارب این عوامل بازدارنده و پیش‌برنده منجر به شکل‌گیری چالش‌های راهبردی شد. شهید سلیمانی به دنبال آن بود که در هر موقعیتی بر اساس محیط‌شناسی دقیق چالش‌های راهبردی را مشخص کرده و نقطه تمرکز خود را مشخص کند؛ به

همین ترتیب بسیاری از تهدیدات را مدیریت و آن‌ها را به فرصت تبدیل کرد (مبینی دهکردی، ۱۳۹۹: ۱۱). از مهم‌ترین چشم‌اندازهایی که در مسیر مقاومت از دیدگاه شهید سلیمانی می‌توان به آن اشاره کرد: بصیرت و فهم عمیق، شناخت مقتضیات زمان و مکان، خنثی کردن نقشه‌های آمریکا در منطقه، نظم نوین انقلابی، احیای یاد و خاطره شهدا، مبارزه با تهدیدات درون منطقه‌ای، رسیدن به نقطه بازدارندگی در تمام ابعاد می‌باشد.

۵. نتایج و پیامدهای مقاومت برای گام دوم انقلاب اسلامی ایران

شهید سلیمانی به‌عنوان فخر و مباهات نظام جمهوری اسلامی و جامعه تشیع با افتخار آفرینی در دوران دفاع مقدس و حضور یافتن در فرماندهی نیروی قدس و نقش آفرینی در مقابله با اقدامات تروریستی و دفاع از حرم و مقابله با دولت‌های استعمارگر و خنثی کردن نقشه‌های آنان در منطقه غرب آسیا تبدیل به چهره‌ای بین‌المللی و نماد مقاومت شد (دهقانی پوده، ۱۳۹۹: ۲۲). مقاومت در اندیشه شهید سلیمانی به‌عنوان یک مکتب فکری و سیر حرکت است و به تاسی از راه پیامبران و برگرفته از آموزه‌های الهی است که بر حفظ ارزش‌های ثابت و اصیل اسلام در مقابل نظام سلطه تأکید می‌کند. شهید سلیمانی در طول حیات خود تأثیرات شگرفی بر معادلات منطقه‌ای به‌ویژه محور مقاومت گذاشته است. تقابل کامل با تفکرات استبدادی و استعماری و ارتجاعی علاوه بر تهدید دولت‌های غیرمردمی و وابسته منطقه منافع رژیم صهیونیستی و آمریکا را به‌صورت مستقیم با تهدید روبرو ساخته است. به عبارتی تبعیت از الگوی انقلاب اسلامی باعث ارتقا جایگاه مردم‌سالاری دینی در منطقه و کشورهای حوزه مقاومت مبتنی بر جهان‌بینی الهی و مبانی توحیدی شده است. شهید قاسم سلیمانی یکی از تربیت‌یافتگان مکتب امام خمینی در پیشبرد و تقویت جریان مقاومت از اهمیت بسزایی برخوردار می‌باشد. مهم‌ترین نتایج و دستاوردهای مقاومت شهید سلیمانی عبارت‌اند از: جهاد در گستره عمق استراتژیک نظام، پیوند دیپلماسی و راهبرد، ملت و قدرت‌سازی در گفتمان مقاومت، استکبار و استعمارستیزی، امنیت مردمی، گسترش عدالت، افزایش اتحاد، استقلال‌طلبی.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

یکی از دستاوردهای بزرگ انقلاب اسلامی تربیت انسان‌های تراز و الگوهایی است که شباهت بسیاری به اسوه‌های کامل دارند و جامعه رفتار آن‌ها را مشاهده و به ثبت و ضبط اندیشه و عمل آن‌ها پرداخته است. شهید سلیمانی یکی از این قهرمانان برجسته است که از تربیت‌یافتگان مکتب اسلام به شمار می‌رود. پیروی و تبیین از مکتب شهید سلیمانی می‌تواند ایستادگی در برابر

هجمه‌های دشمنان و رشد و بالندگی جوانان و جامعه را در پی داشته باشد. یافته‌های تحقیق حاضر نشان می‌دهد شاخص‌های مهم مقاومت با تدابیر و تلاش‌های شهید سلیمانی پدیدآمده است که مهم‌ترین برای پایه‌ای محکم و استوار در گام دوم انقلاب اسلامی ایران عبارت‌اند از: شکست نقشه‌ها و توطئه‌های آمریکا در عراق، پیروزی محور مقاومت، جهاد، جنبش‌های مقاومت در منطقه، ایجاد فرهنگ مقاومت و افزایش توانمندی مقاومت. هدف شهید سلیمانی از مقاومت، افزایش محور مقاومت در مقابل تروریسم و داعش، نظم نوین انقلابی، احیای یاد و خاطره شهدا، مبارزه با تهدیدات درون منطقه‌ای، رسیدن به نقطه بازدارندگی در تمام ابعاد است. این چشم‌اندازها و آینده‌نگری، بیانگر پایان‌دادن به حضور فسادبرانگیز و ویرانگر آمریکا در منطقه، گسترش و تلاش افق‌های بزرگ و جدید شهید سلیمانی، عزم محور مقاومت برای ادامه مقابله با سیاست‌های ویرانگر، حفاظت از مرزها برای آینده مناطق و تلاش در جهت دفاع از مردم است. شهید سلیمانی با تکثیر الگوی تربیت یافته در ولایت و به کار گرفتن آن در محور مقاومت، توانست با اثربخشی و نفوذ تمدنی نظام سلطه، در جغرافیای منطقه و کاهش فضای ژئوپلیتیک به گفتمان و دامنه انقلاب اسلامی عمق بخشد؛ و اقتدار منطقه‌ای و بین‌المللی را به ارمغان بیاورد؛ و از این طریق موجب بسط عملی مکتب اسلام در منطقه شود. شهید سلیمانی با شیوه فرماندهی، نقش ارزنده‌ای در جذب، انگیزش و ارتقای عملکرد نیروی انسانی در سطوح منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای در کشور داشته است.

فهرست منابع

- استراوس، انسلم و کوربین، جولیت (۱۳۹۱)، مبانی پژوهش کیفی فنون و مراحل تولید نظریه زمینه‌ای، ترجمه ابراهیم افشار، تهران: نشرنی
- الوانی، سید مهدی، دانایی، حسن و آذر، عادل (۱۳۹۶)، روش‌شناسی پژوهش کیفی در مدیریت: رویکرد جامع، تهران: اشراقی، صفار.
- امیری، سروش و کیانی، جواد (۱۳۹۹)، گفتمان مقاومت شهید قاسم سلیمانی در دیپلماسی و روابط بین‌الملل، فصلنامه مطالعات دفاع مقدس، شماره ۲، صص ۳۰-۹
- برزنونی، محمدعلی و اکبری، حسین (۱۳۹۹)، نطق سلیمان، تهران: دانشگاه جامع امام حسین ع شیرازی، علی (۱۳۹۹)، شاخص‌های مکتب شهید سلیمانی، قم: خط مقدم
- دانایی‌فرد، حسن و امامی، مجتبی (۱۳۸۶)، استراتژی‌های پژوهش کیفی: تأملی بر نظریه‌پردازی داده‌بنیاد، اندیشه مدیریت ۱، سال اول، شماره دوم، صص ۹۷-۶۹
- زارعی، سعد الله (۱۳۹۸)، کنکاشی مقدماتی در مکتب سلیمانی، فصلنامه مطالعات راهبردی جهان اسلام، سال بیستم، شماره سوم، صص ۲۵-۵
- سلیمانی، قاسم (۱۳۸۵/۰۳/۳)، سخنرانی شهید سلیمانی در مراسم سالگرد فتح خرمشهر، تهران: دانشکده و پژوهشکده مدیریت و اقتصاد دانشگاه جامع امام حسین ع
- سلیمانی، قاسم (۱۳۹۰)، سخنرانی سردار قاسم سلیمانی در مراسم شهدای مخابرات و بی‌سیم چی کرمان، تهران: دانشکده و پژوهشکده مدیریت و اقتصاد دانشگاه جامع امام حسین ع
- سلیمانی، قاسم (۱۳۹۱)، سخنرانی شهید سلیمانی در کنگره سرداران و شش هزار شهید استان قم، تهران: دانشکده و پژوهشکده مدیریت و اقتصاد امام حسین ع
- سلیمانی، قاسم (۱۳۹۲)، سخنرانی شهید سلیمانی در نخستین سالگرد شهید شاطری، تهران: دانشکده و پژوهشکده مدیریت و اقتصاد دانشگاه جامع امام حسین ع
- سلیمانی، قاسم (۱۳۹۵ الف)، سخنرانی شهید سلیمانی در سالروز شهادت شهید همدانی، دانشکده و پژوهشکده مدیریت و اقتصاد امام حسین ع
- سلیمانی، قاسم (۱۳۹۵ ب)، سخنرانی شهید سلیمانی در کنگره هشت هزار شهید استان گیلان، تهران: دانشکده و پژوهشکده مدیریت و اقتصاد امام حسین ع
- سلیمانی، قاسم (۱۳۹۵ ج)، سخنرانی شهید سلیمانی در یادواره شهدای ملایر، تهران: دانشکده و پژوهشکده مدیریت و اقتصاد دانشگاه جامع امام حسین ع
- سلیمانی، قاسم (۱۳۹۶ الف)، سخنرانی شهید سلیمانی در روز جهانی مسجد تهران: دانشکده و پژوهشکده مدیریت و اقتصاد دانشگاه جامع امام حسین ع

- سلیمانی، قاسم (۱۳۹۶ ب)، سخنرانی شهید سلیمانی در مراسم سالگرد حاج عماد مغنیه، تهران: دانشکده و پژوهشکده مدیریت و اقتصاد دانشگاه جامع امام حسین ع
- سلیمانی، قاسم (۱۳۹۶ ج)، سخنرانی شهید سلیمانی در سالگرد پیروزی انقلاب تهران: دانشکده و پژوهشکده مدیریت و اقتصاد دانشگاه جامع امام حسین ع
- سلیمانی، قاسم (۱۳۹۶ د)، سخنرانی شهید سلیمانی در مراسم چهلم شهید مرتضی حسین پور، گلزار شهدای لنگرود، تهران: دانشکده و پژوهشکده مدیریت و اقتصاد دانشگاه جامع امام حسین
- عرفانی فر، علی (۱۳۹۹)، نقش راهبردی حاج قاسم سلیمانی در شکل‌گیری محور مقاومت و مدیریت توحیدی آن، فصلنامه تخصصی حکمرانی متعالی، شماره یکم
- مقیم، محمد (۱۳۹۹)، رهبری اخلاص مدار؛ جوهره مکتب شهید سلیمانی، نشریه علمی مدیریت اسلامی، سال بیست و هشتم، شماره چهار، صص ۳۳-۹۲
- موسوی، سید محمد (۱۳۹۸)، مکتب شهید حاج قاسم سلیمانی در دفاع از حریم اهل بیت، فصلنامه مطالعات بیداری اسلامی، سال هشتم، شماره پانزدهم، صص ۷۵-۹۹
- مهدی پور، آسیه (۱۳۹۸)، تبیین مدل مفهومی آینده‌نگر مقاومت در اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای، فصلنامه دانش سیاسی، سال پانزدهم، شماره دوم، صص ۵۳۹-۵۶۶

Creswell, j(2005), Educational Research: Planning, conducting
Strauss, Anselm & Corbin, Juliet(1990), Basics of Qualitative Research Grounded theory
Techniques, sage
Strauss, Anselm(1987), Qualitative Analysis for social scientists, Cambridge University Press
Turner, Barry(1986), Grounded Theory and organizational Research, the Journal of Applied
Behavioral Science

